

The Strategic Framework of the Islamic Revolution in the Statements of the Supreme Leaders and the Iranian Constitution

* Hossein Rezae¹ , Javad Zarvandi²

1. Assistant Professor, Department of Education, Faculty of Basic Sciences, Shahid Sattari University of Aeronautical Sciences and Technology, Tehran, Iran

2. Assistant Professor, Department of Education, Faculty of Basic Sciences, Shahid Sattari University of Aeronautical Sciences and Technology, Tehran, Iran

Citation: Rezae, H., & Zarvandi, J. (2024). The Strategic Framework of the Islamic Revolution in the Statements of the Supreme Leaders and the Iranian Constitution. *Quarterly Journal of The Macro and Strategic Policies*, 12(46), 424-451. <https://doi.org/10.30507/jmsp.2023.398035.2595>

 <https://doi.org/10.30507/jmsp.2023.398035.2595>

20.1001.1.23452544.1403.12.46.8.1

Funding: See Page 449

Received: 2023/06/11

Accepted: 2023/08/26

Available Online: 2024/06/21

Article Type: Research paper

Keywords:

Islamic revolution,
Supreme leader, Imam
khomeini, Constitution.

Abstract

The Islamic Revolution of Iran stands as one of the most significant socio-political events of the last century. Like all major revolutions, it possesses a strategic model essential for sustaining its trajectory, achieving its multifaceted ideals, and serving as a paradigm for other nations. By establishing a framework underpinned by the principles of Islamic jurisprudence (Velayat-e Faqih) and the Constitution, the revolution aimed to extend spiritual blessings globally through the Iranian nation. To ensure the revolution's evolutionary progress and to effectively address emerging challenges, a strategic model must be developed based on an analysis of the nation's experiences over the years. This study seeks to propose such a model, drawing from the discourse of the Imams and the Constitution. The research is developmental in purpose and employs a descriptive-analytical, exploratory approach. The primary sources include the guidance and directives of Imam Khomeini (May God Bless him), Imam Khamenei (May God Protect him), and the Constitution of the Islamic Republic. Using qualitative methods and MAXQDA software, the findings are categorized into three dimensions: fundamental values, objectives, and policies of the Islamic Revolution. The study also offers actionable recommendations for sustaining the revolution's core ideals and addressing its future challenges effectively.

* **Corresponding author:**

Hossein Rezae, PhD

Address: Shahid Sattari University of Aeronautical Sciences and Technology, Tehran

Tel: +98(912)5953136

Email: Hoossein.rezai@yahoo.com

Extended abstract

Introduction

This research aims to develop a strategic model for the Islamic Revolution of Iran, based on the statements of Imam Khomeini (May God Bless him), the guidelines of Imam Khamenei (May God protect him), and the principles of the Constitution of the Islamic Republic of Iran. The strategic model of the Islamic Revolution is designed to withstand various crises and challenges, including the imposed war, internal turmoil, economic sanctions, and external threats. This study demonstrates that the Islamic Republic of Iran's ability to navigate these challenges relies on its foundational structures and unique indicators, such as the guardianship of the jurist (Velayat-e-Faqih) and the Constitution, which have collectively preserved and reinforced the evolutionary path of the Islamic Revolution.

Methods

This study is application-oriented, grounded in constructivist philosophy, and employs an inductive approach. The method used is thematic analysis, with exploratory objectives. Data were collected through library research and analyzed using MAXQDA software. The statistical population consists of selected excerpts from the statements of Imam Khomeini (May God Bless him), Imam Khamenei (May God protect him), and the text of the Constitution, chosen through simple and accessible sampling methods. The qualitative thematic analysis was conducted in three phases: identifying initial themes, categorizing core themes, and extracting overarching themes. Ultimately, 335 concepts were identified and classified into three main categories: fundamental values, objectives, and policies of the Islamic Revolution. To validate the results, participant confirmation was employed, and for reliability, a consistency coefficient among coders was utilized, yielding an agreement rate of 78%, indicating a desirable reliability for the research.

Results and Discussion

The findings reveal that the strategic model of the Islamic Revolution is based on three main pillars: fundamental values, objectives, and policies, each of which plays a crucial role in guiding the path of the revolution and addressing its challenges. The results of this research emphasize the importance of promoting the objectives and ideals of the Islamic Revolution both nationally and internationally through the production of scientific, cultural, and artistic works, thereby transforming them into a global discourse and demand. Sharing the experiences of the Islamic Republic of Iran with the global community, including holding international conferences and producing and disseminating scientific works, can significantly enhance awareness among the international community and scholars interested in this field. Furthermore, documenting the experiences of revolution activists, particularly those with practical experience, is essential for facilitating the transfer of knowledge and awareness to future generations.

Furthermore, incorporating the goals and ideals of the revolution into school curricula as part of the educational program for students will be an effective step in ensuring the enduring transmission of these values. Articulating the second step of the revolution as a strategic document and developing strategies for its realization is also vital for the country's development and progress. In this context, leveraging jihadist management as an effective tool can lead to transformative changes aimed at realizing the objectives of the Islamic Revolution. Additionally, coordinating educational and cultural institutions such as seminaries, universities, schools, and the national media to enhance revolutionary awareness in society is deemed essential.

Considering the existing challenges, strengthening supervisory and judicial structures to effectively confront internal and external threats and obstacles is of particular importance. Furthermore, implementing a resilient economy and reducing the country's economic dependency on external resources will be crucial steps toward the sustainability and fortification of the Islamic Republic of Iran.

Conclusion

This research presents the strategic model of the Islamic Revolution as a roadmap for formulating policies and executive programs aimed at realizing the objectives of the Islamic Revolution and addressing the forthcoming challenges. This model can serve as an effective tool for policymakers and high-ranking officials in the country.

الگوی راهبردی انقلاب اسلامی در بیانات امامین و قانون اساسی

* حسین رضایی^۱، جواد زررندی^۲

۱. استادیار، گروه معارف، دانشکده علوم پایه، دانشگاه علوم و فنون هوایی شهید ستاری، تهران، ایران
۲. استادیار، گروه معارف، دانشکده علوم پایه، دانشگاه علوم و فنون هوایی شهید ستاری، تهران، ایران

 20.1001.1.23452544.1403.12.46.8.1

چکیده

انقلاب اسلامی ایران، یکی از پدیده‌های سیاسی - اجتماعی مهم صد سال اخیر جهان، نیز مانند تمام انقلاب‌های دیگر دارای الگوی راهبردی است که شناسایی و تدوین آن برای تداوم حرکت دائمی انقلاب اسلامی و تحقق تمام آرمان‌های انقلاب در همه زمینه‌ها و الگو شدن برای سایر ملت‌ها ضروری است؛ زیرا انقلاب اسلامی ایران زمینه‌ای را فراهم کرد که در آن، به دست ملت ایران، سایر انسان‌ها به رحمت‌های معنوی الهی دست یابند. بنابراین برای ادامه موفقیت‌آمیز مسیر تکامل و مواجهه با چالش‌ها و رویدادهای پیش‌روی انقلاب اسلامی، الگوی راهبردی حاصل از تحلیل و مرور تجربیات کشور در طول این سال‌ها با توجه به مؤلفه‌های اصلی قدرت انقلاب اسلامی، یعنی ولایت فقیه و قانون اساسی، باید تدوین شود. بر این اساس، هدف پژوهش تدوین «الگوی راهبردی انقلاب اسلامی» بر پایه گفتمان ولایت فقیه و قانون اساسی است. این تحقیق از نظر هدف توسعه‌ای و از نظر روش توصیفی - تحلیلی با رویکرد اکتشافی است. جامعه آماری تحقیق رهنمودها و تدابیر حضرت امام خمینی (ره)، حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و قانون اساسی انقلاب اسلامی است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش کیفی و نرم‌افزار مکس کیودا استفاده شده است. یافته‌های تحقیق در سه مقوله ارزش‌های بنیادین، اهداف و سیاست‌های انقلاب اسلامی تقسیم و پیشنهادهایی در این خصوص بیان شد.

تاریخ دریافت: ۲۱ خرداد ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۴ شهریور ۱۴۰۲

تاریخ انتشار: ۱ تیر ۱۴۰۳

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

کلیدواژه‌ها:

انقلاب اسلامی، مقام معظم رهبری، حضرت امام خمینی، قانون اساسی.

* نویسنده مسئول:

دکتر حسین رضایی

نشانی: تهران، دانشگاه علوم و فنون هوایی شهید ستاری

تلفن: +۹۸(۹۱۲)۵۹۵۳۱۳۶

پست الکترونیک: Hoossein.rezai@yahoo.com

۱. مقدمه

انقلاب اسلامی ایران که به رهبری امام (ره) و مشارکت آحاد مردم ایران اسلامی در سال ۱۳۵۷ به پیروزی رسید، حادثه‌ی بس شگرف و اثرگذار در مناسبات و معادلات جهانی، منطقه‌ای و ملی قلمداد می‌شود که ریشه در تفکر ناب اسلام شیعی و ولایی، حق‌طلبی، ظلم‌ستیزی و استقلال‌طلبی ملت کهن ایران دارد. امروزه میراث‌گران بهای امام خمینی (ره) و نسل درخشان انقلابیون، با عنوان انقلابیگری و تداوم روحیه انقلابی، گفتمان محوری جمهوری اسلامی ایران و دال مرکزی گفتمان نورانی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بوده و مزیت راهبردی جمهوری اسلامی ایران در مدیریت و حکمرانی منحصربه‌فرد جهادی و سیاست خارجی ظلم‌ستیزانه برشمرده می‌شود و پس از گذشت بیش از چهل سال خار چشم دشمنان و مستکبران جهانی و ایادی منطقه‌ای آنان است.

انقلاب اسلامی ایران با برخورداری از جامعیت، تکیه بر مکتب حیات‌بخش اسلام و جهان‌بینی و حیانی، و با بهره‌گیری از عقل و حس، ساختن جامعه‌ای سالم، تربیت و تعالی انسان و حاکمیت عدالت واقعی را هدف و آرمان خود قرار داده است که الگوی آن دو نمونه از نظام و جامعه ارزشی عصر پیامبر اعظم (ص) و امیرالمؤمنین (ع) است (سعیدی، ۱۳۹۳، ص. ۲۳۶). تداوم موفقیت‌آمیز و روبه‌رشد انقلاب اسلامی پس از گذشت چهل سال و منحرف نشدن از آرمان‌های نخستین آن، با وجود دشمنی‌های متعدد و پیچیده نظام سلطه و در رأس آن استکبار جهانی آمریکا، نشان می‌دهد ساختار و ماهیت انقلاب اسلامی دارای ویژگی‌ها و شاخص‌های منحصربه‌فردی است که توانسته این مسیر دشوار را بپیماید تا جایی که الگوی نظام حکومتی اسلام در پرتو اصل ولایت فقیه، در جهان بشری عموماً و در عالم سیاست خصوصاً شکل گرفته و نشانی کامل از استقلال، آزادی و پویایی طریقت و کمال انسان‌ها را در خود دارد (جوادی‌آملی، ۱۳۷۸، ص. ۱۶). با پیروزی انقلاب ایران، در سراسر جهان اسلام، افسون و جذبۀ اسلامی در مردم ایجاد شد؛ مردمی که از عظمت قدرت خود بی‌اطلاع بودند (قاسمی، ۱۳۹۷) و باعث شد هم در ساختار و هم در کارکرد نظام بین‌الملل، تحولاتی اساسی رخ دهد. در ساختار نظام بین‌الملل، با توجه به حاکم بودن نظام دوقطبی، ایجاد جبهه‌ای جدید بدون اتکا به غرب و شرق، سبب فعال‌تر شدن جنبش عدم‌تعهد و ملت‌های مستقل شد تا جایی که توانستند در عرصه روابط بین‌الملل نقش‌آفرین شوند. همچنین باعث شکل‌گیری و تقویت محور مقاومت شد (محمودی‌رجا، باقری‌دولت‌آبادی و راوش، ۱۳۹۷).

از سال ۲۰۱۱ م، نیز با خیزش‌های مردمی و اسلامی در کشورهای منطقه و شمال

آفریقا، علیه حاکمان مرتجع و استکبار قیام شد. از مهم‌ترین اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران عبارت است از گسترش عدالت - نفی ظلم و ستم - حمایت از ستم‌دیدگان و مظلومان و نفی استکبار. حمایت از مستضعفان در قبال مستکبران جهان مسئله‌ای بسیار اساسی و مورد توجه رهبر انقلاب اسلامی بوده است؛ به طوری که ایشان چند ماه بعد از به ثمر رسیدن انقلاب، لزوم تأسیس حزب جهانی به نام «حزب مستضعفین» را مطرح کردند (صالح‌اصفهان‌نی، نظامی‌پور، کاظمی‌قمی و فرجی، ۱۳۹۹). در اصل ۱۵۴ قانون اساسی نیز، در خصوص حمایت از مستضعفان آمده است: «جمهوری اسلامی ایران... در عین خودداری کامل از هرگونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر از مبارزه حق‌طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند» همچنین انقلاب اسلامی ایران زمینه‌ای را فراهم کرد تا در آن، به دست ملت ایران، سایر انسان‌ها به رحمت‌های معنوی الهی دست یابند (مصباح‌یزدی، ۱۳۹۲).

انقلاب اسلامی علاوه بر دارا بودن ویژگی‌های مشترک اغلب انقلاب‌ها، مانند آزادی، برابری، استقلال و توسعه، از ویژگی‌های منحصر به فردی هم برخوردار بود؛ خصوصیتی مانند عقیده و ایمان، معنویت، قدرت رهبری و ولایت فقیه و نفوذ معنوی آن، نقش مساجد در حرکت‌آفرینی، نقش حوزه‌های علمیه در پیشبرد آرمان‌های اسلام و انقلاب، وحدت پیام و هماهنگی همه مراکز الهام‌بخش انقلاب، مشخص بودن راه آینده از همان آغاز حرکت، ایثار و شهادت و پیشتاز بودن روحانیت (ملکوتیان، ۱۳۹۳).

الگوی راهبردی انقلاب اسلامی ایران به گونه‌ای است که توانسته با بحران‌ها، موانع و چالش‌ها مقابله کند. در طول عمر انقلاب اسلامی، امام (ره) و یاران انقلاب این بحران‌ها و چالش‌ها را از پیش پای انقلاب برداشته و در هر مرحله با توان مضاعف و تجربه بیشتر اهداف را دنبال کرده‌اند. برخی از این بحران‌ها و حوادث عبارت است از ناهماهنگی شورای انقلاب و دولت موقت، جنگ تحمیلی و وقوع فتنه‌های فراوان از قبیل فتنه ملی‌گرایان، منافقین، فداییان خلق، روحانیت‌زدایی، فتنه‌های خوزستان، کردستان، ترکمن صحرا، بلوچستان، ماجرای ساختگی دادگاه میکونوس، لاکربی، ماجرای حمله به طبس، فتنه بزرگ سال ۸۸، گروه‌های ضدانقلاب و ترور شخصیت‌های برجسته انقلاب و دانشمندان هسته‌ای، بحث هسته‌ای، تحریم‌های بین‌المللی و جنگ نرم. عبور نظام جمهوری اسلامی ایران از این حوادث و بحران‌ها که هر کدام به تنهایی می‌توانست حکومتی را سرنگون کند، نشان‌دهنده وجود ساختار و شاخص‌های منحصر به فردی در نظام مقدس جمهوری اسلامی است که با تکیه بر آن‌ها انقلاب اسلامی توانسته مسیر رشد و پیشرفت خود را طی کند و حوادث و بحران‌ها را پشت‌سر بگذارد و مهم‌تر از آن، با آگاهی‌های عمیقی که در میان ملت‌های

مسلمان جهان، به‌ویژه در کشورهای اسلامی، به وجود آورد، زمینه تحولات سیاسی ریشه‌دار، بینش‌ها، گرایش‌ها، حرکت‌ها و سازمان‌دهی‌های سیاسی چشمگیری را فراهم کرد. در متون علمی درباره انقلاب اسلامی، هرچند به مواردی از قبیل ریشه‌ها و علل و عوامل وقوع انقلاب، موانع و چالش‌های آن و نیز چشم‌انداز آتی انقلاب پرداخته شده است، الگوی راهبردی انقلاب اسلامی بر این آثار حاکم نیست. از همین رو ضروری است برای ادامه موفقیت‌آمیز مسیر تکامل و مواجهه با چالش‌ها و رویدادهای پیش‌روی انقلاب اسلامی، الگوی راهبردی حاصل از تحلیل و مرور تجربیات کشور در طول این سال‌ها با توجه به مؤلفه‌های اصلی قدرت انقلاب اسلامی، یعنی ولایت فقیه و قانون اساسی، تدوین گردد. بر این اساس، هدف پژوهش تدوین «الگوی راهبردی انقلاب اسلامی» براساس گفتمان ولایت فقیه و قانون اساسی است.

۲. چارچوب نظری

۲-۱. انقلاب از نظر اندیشمندان مسلمان

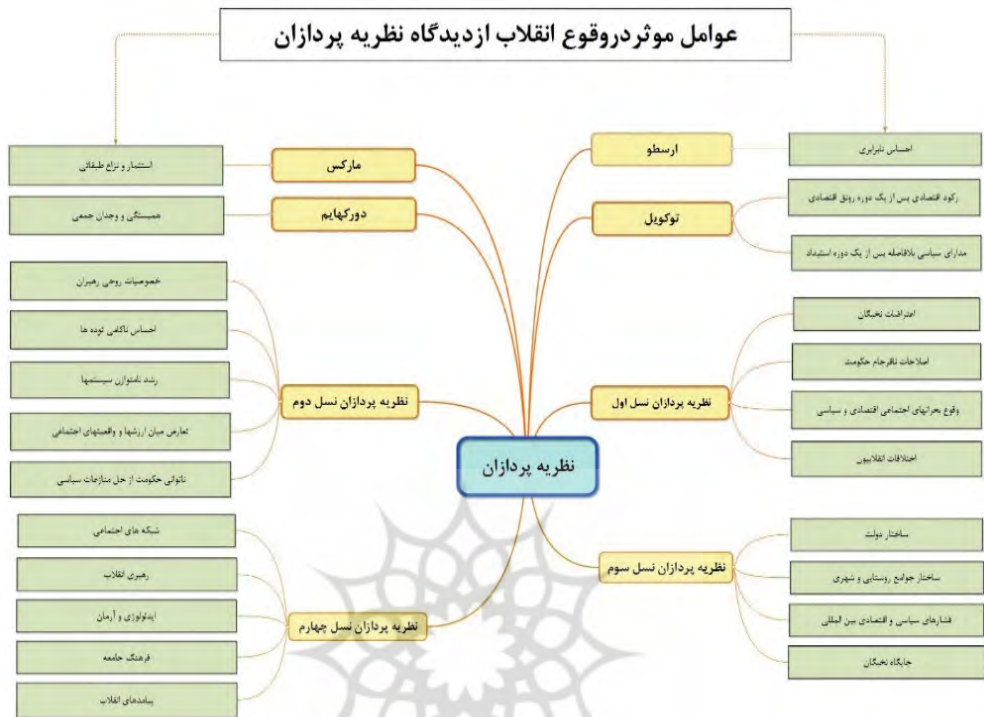
از نظر شهید آیت‌الله سیدمحمدباقر صدر، انقلاب جنبشی سرسختانه و برمبنای اصول مکتبی معینی است که با درک واقعیت‌های موجود، به دنبال دگرگونی بنیادین در تمام ابعاد زندگی فردی، اجتماعی و سیاسی و معیارها، اصول و ارزش‌های حاکم است (جمشیدی، ۱۳۷۵، ص. ۱۲۰). استاد مطهری، برخلاف نظر برخی اندیشمندان مکاتب که اقتصاد را ریشه همه انقلاب‌ها می‌دانند، معتقد است ماهیت همه انقلاب‌ها مادی نیست و هرچند ممکن است ریشه پاره‌ای از انقلاب‌ها دوقطبی شدن جامعه از نظر اقتصادی باشد، بسیاری از انقلاب‌ها ماهیتی سیاسی یا اعتقادی و ایدئولوژیک داشته‌اند. ماهیت اعتقادی یعنی وقتی مردم مؤمن و معتقد به یک مکتب، آن مکتب را در معرض آسیب می‌بینند، برای برقراری مکتب دست به قیام می‌زنند که این انقلاب به سیری و گرسنگی آنان ربطی ندارد (ملکوتیان، ۱۳۹۳). بدین ترتیب، عنصر آزادی‌خواهی که در نظر برخی، از عوامل عمده انقلاب‌های بزرگی همچون انقلاب فرانسه بوده است، به انقلاب اسلامی راه می‌یابد. همان‌طور که با انگیزه محرومیت‌زدایی که در حرکت و مبارزه مستضعفان علیه اغنیا نقش مؤثری دارد، عامل اقتصادی وارد حوزه انقلاب به مفهوم اسلامی می‌شود. به عقیده زنجانی و میرزاده کوهشاهی (۱۳۸۹)، اگر این تقسیم‌بندی درست باشد که انقلاب‌ها اقتصادی یا انسانی (آزادی‌خواهانه) یا مذهبی و عقیدتی‌اند، انقلاب اسلامی را می‌توان از هر سه نوع دانست، که در این صورت، ما به نوع چهارمی از انقلاب برخوردیم که باید آن را تعریف و تفسیر کنیم (ص. ۱۲).

۲-۲. انقلاب در نظریه‌های سیاسی قرن بیستم

قرن بیستم را قرن انقلاب‌ها نامیده‌اند (آرنت، ۱۳۶۱، ص. ۱۷). این قرن، هم از نظر تعداد انقلاب‌هایی که در آن رخ داده و هم از نظر تعدد و تنوع نظریه‌های انقلاب از سده‌های پیشین کاملاً متمایز است؛ به طوری که شاید بتوان این قرن را علاوه بر قرن انقلاب‌ها، قرن شکوفایی نظریه‌های انقلاب نیز نامید. مطالعه علمی و تطبیقی در مورد انقلاب‌ها به طور جدی پس از انقلاب ۱۹۱۷-۱۹۲۱ روسیه آغاز شد. تاکنون دسته‌بندی‌های متفاوتی از نظریه‌های انقلاب قرن در بیستم ارائه شده است. برای مثال **تدا اسکاچپول (۱۳۷۹)** نظریه‌های معاصر انقلاب را به چهار دسته کلی تقسیم کرده است: ۱. نظریه‌های مارکسی و مارکسیستی؛ ۲. نظریه‌های روان‌شناختی توده‌ای؛ ۳. نظریه‌های ارزشی که انقلاب را پاسخ خشونت‌بار جنبش‌های عقیدتی به نابرابری‌های اجتماعی می‌دانند؛ ۴. نظریه‌های منازعه سیاسی (صص. ۲۳-۲۵). دسته‌بندی دیگر در این زمینه از رادیا^۱ است. وی نظریه‌های انقلاب را در سه الگوی توطئه، آتش‌فشان و سیاسی دسته‌بندی کرده است. تیلور هم براساس رهیافت مسلط علمی نظریه‌پردازان، نظریه‌های انقلاب را به چهار دسته جامعه‌شناختی، روان‌شناختی، اقتصادی و سیاسی تقسیم کرده است (ملکوتیان، ۱۳۹۳). فریده **فرهی (۱۳۷۷)** نیز در مقاله «نظریه اسکاچپول و انقلاب اسلامی» به تقسیم نظریه‌های انقلاب پرداخته است. از نظر وی، در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ میلادی چهار دیدگاه درباره انقلاب مطرح شده است: ۱. دیدگاه روان‌شناختی؛ ۲. دیدگاه کارکردگرایی؛ ۳. دیدگاه کشمکش سیاسی یا بسیج منابع چارلز تیلی؛ ۴. تأکید بر شیوه تولید و ساختار روابط اجتماعی (صص. ۴۷۰-۴۷۱).

دیگر دسته‌بندی نظریه‌های انقلاب که نزد بسیاری از پژوهشگران علوم سیاسی و اجتماعی مقبولیت یافته، از **جک گلدستون (۱۳۹۲)** است که مبنای تحقیق حاضر خواهد بود. به عقیده وی، نظریه‌های انقلاب در قرن بیستم به سه نسل متفاوت تعلق دارند: نظریه‌های تاریخ طبیعی دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰، نظریه‌های عمومی خشونت سیاسی دهه ۱۹۶۰ و اوایل دهه ۱۹۷۰ و نظریه‌های ساختاری اواخر دهه ۱۹۷۰ و دهه ۱۹۸۰. با آغاز قرن بیست و یکم و وقوع اتفاقاتی نظیر انقلاب اسلامی ایران، فروپاشی دولت‌های کمونیست در اتحاد شوروی و اروپای شرقی، نسل چهارمی از نظریه‌های انقلاب در حال تکوین است (زاهد زاهدانی، ۱۳۹۲، صص. ۶۳-۸۹). بر این اساس، چهار نسل انقلاب عبارت‌اند از: نسل اول، نظریه‌های موسوم به «تاریخ طبیعی» انقلاب‌ها، نسل دوم، نظریه‌های عمومی خشونت سیاسی، نسل سوم، نظریه‌های ساختاری انقلاب، نسل چهارم نظریه‌های انقلاب.

1. Radia
2. history of revolutions
3. general theories of political violence

شکل ۱. عوامل مؤثر در وقوع انقلاب از دیدگاه نظریه پردازان (منبع: یافته‌های تحقیق)

۳-۲. الگوهای راهبردی

بررسی روند چگونگی تدوین راهبرد از ابتدای پیدایش این علم در اوایل دهه ۱۹۵۰ و پس از جنگ جهانی تاکنون، نشان‌دهنده تعریف پنج دوران تکامل و تحول در تدوین راهبردهای سازمان‌ها و شرکت‌ها از طرح‌ریزی‌های مالی و پیش‌بینی محیط بیرون به سوی مدیریت و تفکر استراتژیک شده است. پیشرفت‌های شگرف و سریع در عرصه فناوری و بازار به همراه افزایش ضریب اهمیت و تأثیر مشتری بر تعیین راهبردهای سازمانی سبب شده روش‌های اخیر تدوین راهبرد مبتنی بر تفکر راهبردی پایه‌گذاری شود. بر این اساس، روش‌های جدید این علم بر افزایش رقابت‌پذیری، مشتری‌مداری و ترکیب روش‌های موجود در جهت افزایش اثربخشی و کارایی این علم بر نتایج و انتظارات مورد نظر از سازمان‌ها متمرکز شده‌اند. الگوهای راهبردی نمونه‌ای ذهنی و منسجم از اجزا و عناصر تشکیل‌دهنده یک پدیده راهبردی و چگونگی روابط آن اجزا با یکدیگر است (اعرابی، ۱۳۹۲، ص. ۱۴).

۳. روش تحقیق

تحقیق حاضر، با توجه به الگوی معرفی شده در پژوهش **دانایی‌فر، الوانی و آذر (۱۳۸۳)**، از نظر جهت‌گیری کاربردی، به لحاظ فلسفه پژوهش ساخت‌گرایی، از منظر رویکرد استقرایی، از لحاظ راهبرد تحلیل محتوا، از نظر اهداف اکتشافی، به لحاظ افق پژوهش مقطعی و از نظر شیوه‌های گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای است.

جامعه آماری تحقیق رهنمودهای حضرت امام خمینی (ره) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و قانون اساسی است که به روش نمونه‌گیری ساده و در دسترس انتخاب شدند. با توجه به اهداف و سؤالات پیش‌رو، اطلاعات مورد نیاز به روش کتابخانه‌ای جمع‌آوری و وارد نرم‌افزار مکس کیودا^۱ شد و با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی کدگذاری در دو مرحله باز و محوری انجام شد. در نهایت ۳۳۵ مفهوم شناسایی و مفاهیم و مؤلفه‌های مرتبط دسته‌بندی شد.

در این مطالعه، طبق نظر **کرسول (۱۳۹۱)**، برای بررسی روایی پژوهش، از تأیید اعضا و مشارکت‌کنندگان استفاده شد؛ به این صورت که نتیجه مطالعه به افراد مشارکت‌کننده در تحقیق برگردانده شد و نظرات اصلاحی آنان اخذ و اصلاحات لازم انجام شد. **کرسول (۱۳۹۱)** برای بررسی پایایی در پژوهش‌های کیفی، توافق در همسانی رمزگذاری بین دو یا چند رمزگذار را پیشنهاد می‌کند. بنابراین در زمینه پایایی، از روش توافق یا همخوانی بین مشارکت‌کنندگان استفاده شد و ضریب توافق ۷۸ درصد به دست آمد. تجزیه و تحلیل داده‌ها، قلب روش تحلیل محتواست و نوعی تحلیل مقایسه‌ای داده‌هاست که از آن به مقایسه مستمر تعبیر می‌شود. تولید مقوله‌ها و ایجاد ارتباط بین آن‌ها از طریق مقایسه بین رویدادها با یکدیگر، رویدادها با مقوله‌ها و مقوله‌ها با یکدیگر حاصل می‌شود. هدف کلی در تمام این فرایندها این است که مقوله‌ها را از بین داده‌ها برویانیم.

کدگذاری که همان تجزیه و تحلیل است، فرایندی کلیدی در نظریه‌پردازی تحلیل محتوا به شمار می‌رود که در آن، داده‌های گردآوری شده تجزیه و تحلیل می‌شوند. در کدگذاری با مرور داده‌های گردآوری شده، نام‌ها و برچسب‌هایی به برخی اجزای تشکیل‌دهنده آن‌ها اختصاص داده می‌شود که از اهمیت نظری یا برجستگی خاصی درباره موضوع مورد بررسی برخوردارند (**ضرغامی‌فر و آذر، ۱۳۹۲**). هم‌زمان با گردآوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل از طریق کدگذاری باز انجام شده است.

۴. یافته‌های تحقیق

با توجه به هدف پژوهش، ابتدا رهنمودها و تدابیر امام خمینی و حضرت امام خامنه‌ای و مقالات و گزارش‌های منتشرشده در این زمینه مطالعه شد. سپس آن بخش از این اسناد که به‌طور کلی به سیر تکوین انقلاب اسلامی مرتبط بود، انتخاب و به سامانه مستندات نرم‌افزار مکس کیودا منتقل

شد. پس از انتقال متون و داده‌های مرتبط با هدف پژوهش به نرم‌افزار مکس کیودا، مفاهیم موجود و متون مرتبط با هر کدام از مفاهیم، بر اساس مؤلفه‌های مرتبط به روش کدگذاری باز، کدگذاری شد.

سپس مفاهیم استخراج‌شده بر اساس قرابت‌ها و ارتباطات مفهومی خوشه‌بندی و در قالب جدول‌های مفهوم-مؤلفه معرفی شد. در این مرحله، کدهای ایجادشده در سامانه کد نرم‌افزار بر حسب مفاهیم هر کدام و با استفاده از قابلیت‌های موجود در نرم‌افزار مقوله‌بندی و بر اساس سلسله‌مراتب مؤلفه‌ها و مفاهیم به شکل ساخت‌یافته سازمان‌دهی شد و در نهایت الگوی مورد نظر تدوین گردید.

جدول ۱. کدهای مستخرج از بیانات امام خمینی

مفهوم	متن منتخب
آزادی سیاسی	«ما در جامعه‌ای که ما به فکر استقرار آن هستیم، مارکسیست‌ها در بیان مطالب خود آزاد خواهند بود؛ زیرا ما اطمینان داریم که اسلام در بردارنده پاسخ به نیازهای مردم است. ایمان و اعتقاد ما قادر است که با ایدئولوژی آن‌ها مقابله کند.»
آزادی بیان	«در هر مملکتی آزادی در حدود قوانین آن مملکت است [...] قوانین ایران قوانین اسلام است. قوانین اسلام را باید ملاحظه کرد، در چهارچوب قوانین اسلام، در چهارچوب قانون اساسی، بیان آزاد و بحث آزاد است.»
آزادی عقیده	«در فلسفه اسلامی از همان ابتدا مسئله کسانى مطرح شده است که وجود خدا را انکار می‌کرده‌اند. ما هیچ‌گاه آزادی آن‌ها را سلب نکرده و به آن‌ها لطمه وارد نیاورده‌ایم. هر کس آزاد است که اظهار عقیده کند و برای توطئه کردن آزاد نیست.»
استقلال کشور و ردّ سلطه‌پذیری	«ما همه یک صف هستیم و یک حرف را می‌زنیم. ما می‌خواهیم شاه و رژیم سلطنتی نباشد، یعنی آزادی و استقلال باشد. اسلام ضامن وحدت کشور، در عین آزادی و استقلال، است. قیام مردم برای این هدف است.»
استقلال کشور و ردّ سلطه‌پذیری	«این کشور ما که قیام کرد، از اول هم که قیام کرد، جمهوری اسلامی و استقلال کامل و نه شرقی و نه غربی را اعلام به دنیا کرد و از اول اعلام کرد به دنیا که ما نه تحت حمایت آمریکا و نه تحت حمایت شوروی و نه تحت حمایت هیچ قدرتی نیستیم.»
استقلال کشور و ردّ سلطه‌پذیری	«خدای - تبارک و تعالی - بر این ملت منت گذاشت و قیام کردند، نهضت کردند، انقلاب کردند. [...] خواستند یک ملتی باشند مستقل، آزاد؛ نه وابسته به شرق باشند، نه وابسته به غرب. الآن جرم این ملت این است که می‌خواهد آزاد باشد، می‌خواهد انسان باشد، می‌خواهد سرنوشت خودش به دست خودش باشد.»
استقلال کشور و ردّ سلطه‌پذیری	«جهان باید بداند که ایران راه خود را پیدا کرده است و تا قطع منافع آمریکای جهان خوار، این دشمن کینه‌توز مستضعفین جهان، با آن مبارزهای آشتی‌ناپذیر دارد.»

جدول ۲. کدهای مستخرج از بیانات مقام معظم رهبری

تاریخ بیانات	مفهوم	متن منتخب
۱۳۹۲/۱۱/۱۹	استکبارستیزی و نفی هرگونه ستمگری	«منش و ذات و رفتار دولت ایالات متحده آمریکا، مداخله‌گری و سلطه‌گری است؛ امام در مقابل این، موضع صریح و شفاف گرفت.»
۱۳۹۲/۱۱/۱۹	استکبارستیزی و نفی هرگونه ستمگری	«نظام سلطه در شکل کامل خود تجسم و تجسد پیدا می‌کند در رژیم و دولت کنونی ایالات متحده آمریکا؛ لذا امام صریحاً در مقابل آمریکا موضع گرفت.»
۱۳۹۴/۰۳/۱۴	حمایت از محرومان و مستضعفان	«امام بزرگوار در طول این سالیان دراز از فلسطین حمایت کرد، [...] از افغانستان دفاع کرد. [...] امام بزرگوار در همان حال در مقابل شوروی موضع قاطع گرفت که این موضع قاطع را حتی بعضی از دولت‌هایی که گرایش غربی داشتند هم نگرفتند.»
۱۳۹۲/۱۱/۱۹	حمایت از محرومان و مستضعفان	«امام در قضیه مقابله با شبکه صهیونیستی خطرناکی که بر دنیا می‌خواهد حکومت بکند، هیچ ملاحظه‌ای نکردند، حرفی را پوشیده نگذاشتند، صراحتاً در مقابل صهیونیسم موضع گرفت.»
۱۳۹۴/۰۳/۱۴	اتکال به کمک الهی	«یکی از اصول امام اتکال به کمک الهی، اعتماد به صدق وعده الهی و نقطه مقابل، بی‌اعتمادی به قدرتهای مستکبر و زورگوی جهانی است؛ این یکی از اجزای مکتب امام است. اتکال به قدرت الهی؛ خدای متعال وعده داده است به مؤمنین؛ و کسانی که این وعده را باور ندارند در کلام خود خداوند لعن شده‌اند.»
۱۳۸۱/۰۳/۱۴	استقلال کشور و رد سلطه‌پذیری	«حفظ استقلال کشور در همه زمینه‌ها و جلوگیری از نفوذ و رخنه دشمنان، جزو اصول تغییرناپذیر انقلاب است.»
۱۳۸۸/۰۷/۰۲	اثبات اسلام ناب محمدی	«جمهوری اسلامی یک واحدی است که دارای دو بُعد است: اسلامی بودن و مردمی بودن.»
۱۳۸۹/۰۱/۰۱	رشد فضایل اخلاقی، ایمان و تقوا	«اساس حکومت اسلامی و شاخص عمده این حکومت عبارت است از استقرار ایمان، ایمان به خدا، ایمان به تعالیم انبیا و سلوک در صراط مستقیم که انبیای الهی در مقابل پای مردم قرار دادند.»

جدول ۳. کدهای مستخرج از قانون اساسی

متن منتخب	مفهوم	منبع
اصل ۹: «در جمهوری اسلامی ایران آزادی و استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور از یکدیگر تفکیک‌ناپذیرند و حفظ آن‌ها وظیفه دولت و آحاد ملت است. هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و تمامیت ارضی ایران کمترین خدش‌های وارد کند و هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادی‌های مشروع را، هرچند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند.»	آزادی	قانون اساسی
اصل ۲۲: «حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است، مگر در مواردی که قانون تجویز کند.»	آزادی اقتصادی	قانون اساسی
اصل ۴۷: «مالکیت شخصی که از راه مشروع باشد، محترم است. ضوابط آن را قانون معین می‌کند.»	آزادی اقتصادی	قانون اساسی
اصل ۲۲: «حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است، مگر در مواردی که قانون تجویز کند.»	آزادی مدنی	قانون اساسی
اصل ۲۷: «تشکیل اجتماعات و راه‌پیمایی‌ها، بدون حمل سلاح، به شرط آنکه مخل به مبانی اسلام نباشد، آزاد است.»	آزادی مدنی	قانون اساسی
اصل ۲۸: «هرکس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست، برگزیند.»	آزادی مدنی	قانون اساسی
اصل ۲۹: «برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، ازکارافتادگی، بی‌سرپرستی، درآمندی، حوادث و سوانح و نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به‌صورت بیمه و غیره، حقی است همگانی.»	آزادی مدنی	قانون اساسی

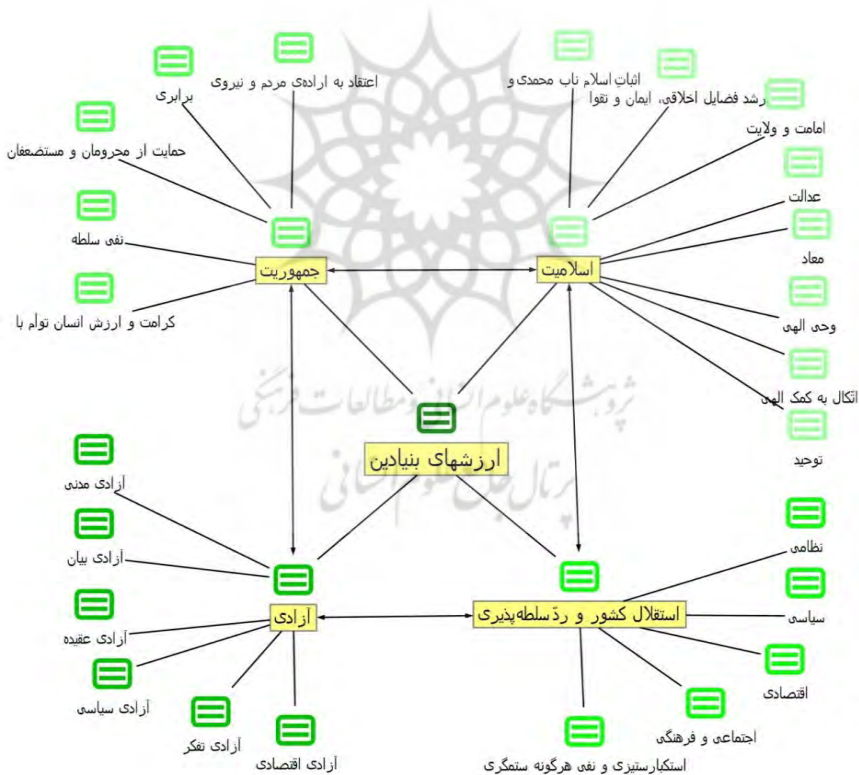
بر این اساس، با مرور رهنمودها و تدابیر حضرت امام خمینی و حضرت امام خامنه‌ای و قانون اساسی می‌توان ارزش‌های بنیادین انقلاب اسلامی در **جدول ۴** بیان شده است.

۱-۴. ارزش‌های بنیادین انقلاب اسلامی

جدول ۴. ارزش‌های بنیادین انقلاب اسلامی از دیدگاه ولایت فقیه و قانون اساسی

مفهوم	مقوله‌های فرعی	مقوله اصلی
توحید، اتکال به کمک الهی، وحی الهی، معاد، عدالت، امامت و ولایت، رشد فضایل اخلاقی، ایمان و تقوا، اثبات اسلام ناب محمدی.	اسلامیت	ارزش‌های بنیادین
اعتقاد به آرای مردم، برابری، حمایت از محرومان و مستضعفان، نفی سلطه، کرامت و ارزش‌های انسانی.	جمهوریت	
استقلال سیاسی، استقلال اجتماعی و فرهنگی، استقلال اقتصادی، استقلال نظامی، استکبارستیزی و نفی هرگونه ستمگری.	استقلال	
آزادی سیاسی، آزادی اقتصادی، آزادی عقیده، آزادی فکر، آزادی بیان، آزادی مدنی.	آزادی	

فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان

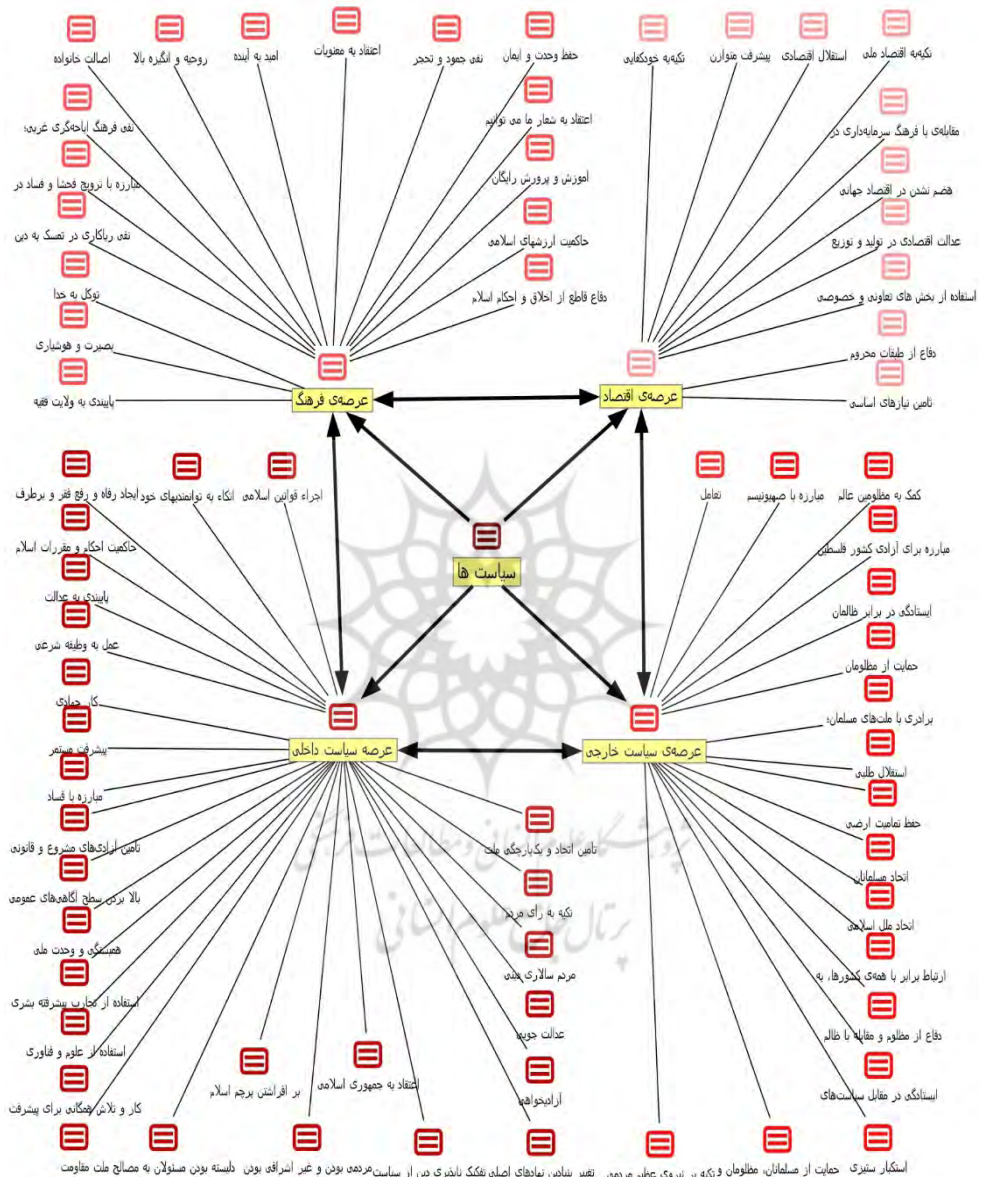
فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان

شکل ۲. ارزش‌های بنیادین جمهوری اسلامی ایران از نظر ولایت فقیه و قانون اساسی

۲-۴. سیاست‌ها

جدول ۵. سیاست‌های انقلاب اسلامی از دیدگاه ولایت فقیه و قانون اساسی

مفهوم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
استفاده از تجارب پیشرفته بشری، استفاده از علوم و فناوری، هم‌بستگی و وحدت ملی، افزایش آگاهی‌های عمومی، تأمین آگاهی‌های مشروع و قانونی، ایجاد رفاه و از بین بردن فقر، حاکمیت احکام و مقررات اسلام، پایبندی به عدالت، عمل به وظیفه شرعی، کار جهادی، پیشرفت مستمر، مبارزه با فساد، تغییر بنیادین نهادهای اصلی، اتکا به توانمندی‌های داخلی، اجرای قوانین اسلامی، ایستادگی و مقاومت، برافراشتن پرچم اسلام، اعتقاد به جمهوری اسلامی، تفکیک‌ناپذیری دین از سیاست، آزادی‌خواهی، عدالت‌جویی، مردم‌سالاری دینی، تکیه به رأی مردم، کار و تلاش همگانی برای پیشرفت، دل‌بسته بودن مسئولان به مصالح ملت.	عرصه سیاست داخلی	
حمایت از مسلمانان و مظلومان جهان، تکیه بر نیروی عظیم مردمی، دفاع از مظلوم و مقابله با ظالم، تعامل و ارتباط برابر، اتحاد ملل اسلامی، حفظ تمامیت ارضی، استقلال‌طلبی، استکبارستیزی، ایستادگی در مقابل ظالمان، مبارزه برای آزادی فلسطین، مبارزه با صهیونیسم، برادری با ملت‌های مسلمان.	عرصه سیاست خارجی	سیاست‌ها
استفاده از بخش‌های تعاونی و خصوصی، تأمین نیازهای اساسی، پیشرفت متوازن، استقلال اقتصادی، هضم نشدن در اقتصاد جهانی، مقابله با فرهنگ سرمایه‌داری، دفاع از طبقات محروم، عدالت اقتصادی در تولید و توزیع، تکیه به خودکفایی، تکیه بر اقتصاد ملی.	عرصه اقتصاد	
آموزش و پرورش رایگان، اصالت خانواده، حفظ وحدت و ایمان، روحیه و انگیزه بالا، توکل به خدا، بصیرت و هشیاری، پایبندی به ولایت فقیه، حاکمیت ارزش‌های اسلامی، اعتقاد به معنویت، اعتقاد به شعار «ما می‌توانیم»، امید به آینده، مبارزه با ترویج فساد و فحشا، دفاع قاطع از اخلاق و احکام اسلامی، نفی ریاکاری در تمسک به دین، نفی جمود و تحجر، نفی فرهنگ اباحه‌گری غربی.	عرصه فرهنگ	

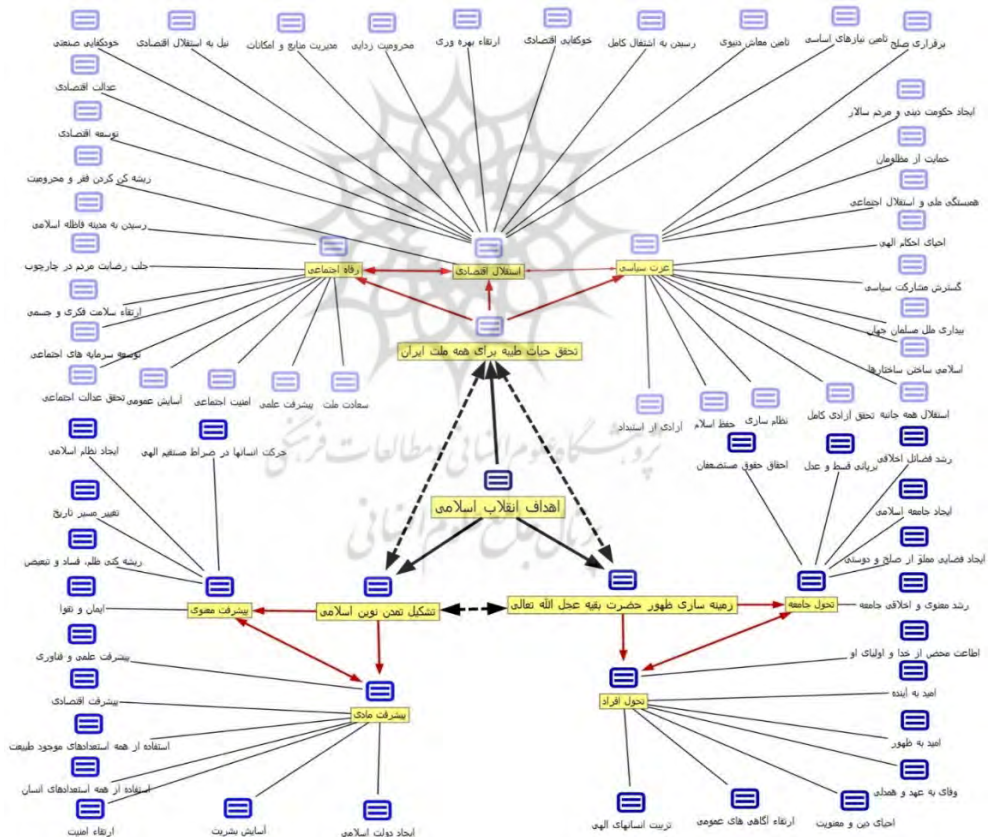
شکل ۳. سیاست کلی انقلاب اسلامی از نظر ولایت فقیه و قانون اساسی

۳-۴. اهداف انقلاب اسلامی

جدول ۶. اهداف انقلاب اسلامی از دیدگاه ولایت فقیه و قانون اساسی

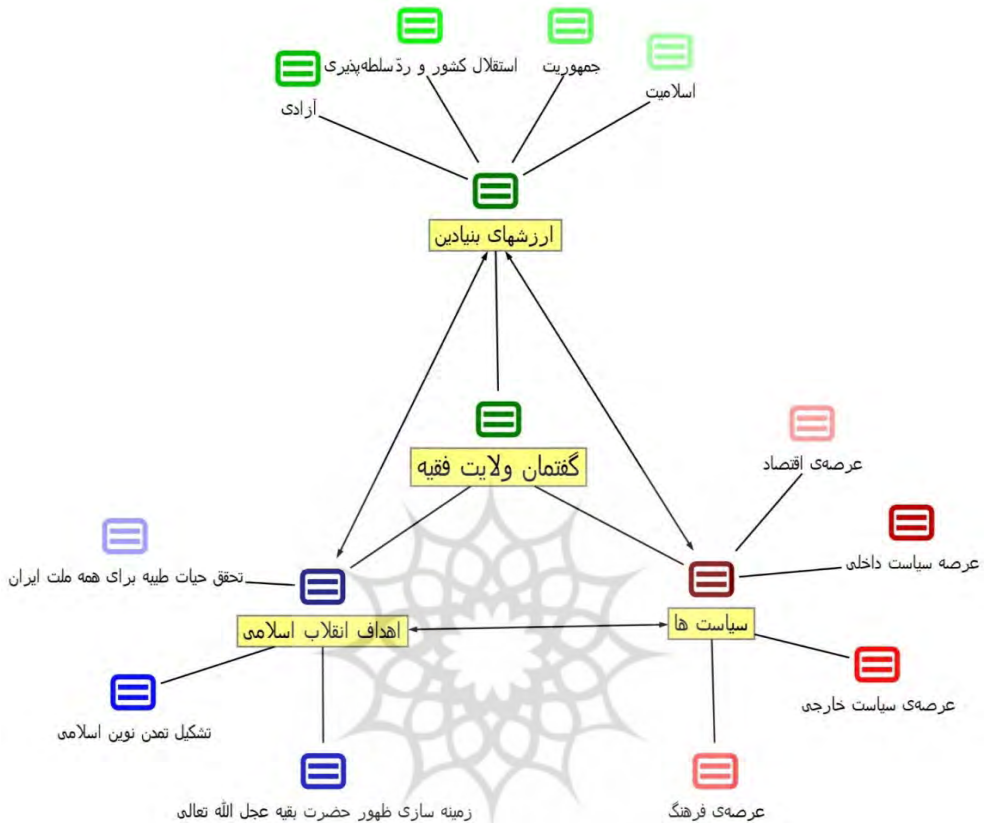
مفهوم اولیه	مقوله فرعی	مقوله اصلی
رفاه اجتماعی، عزت سیاسی، استقلال اقتصادی	تحقق حیات طیبه برای همه ملت ایران	اهداف
پیشرفت معنوی، پیشرفت مادی	تشکیل تمدن نوین اسلامی	
تحول افراد، تحول جامعه	زمینه‌سازی ظهور حضرت بقیه‌الله (عج)	

فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان

فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان

شکل ۴. اهداف کلی انقلاب اسلامی از نظر ولایت فقیه و قانون اساسی

شکل ۵. الگوی راهبردی ولایت فقیه و قانون اساسی در خصوص انقلاب اسلامی

۵. نتیجه

۵-۱. اهداف جمهوری اسلامی ایران

هدف اصلی رهبر فقید انقلاب ایران و تمام کسانی که به ندای ایشان لبیک گفتند و تا پای جان مبارزه کردند و این انقلاب را ۲۲ بهمن ماه به پیروزی رساندند، نه رفاه، نه عدالت اجتماعی، نه استقلال و نه آزادی بود، بلکه از نظر ایشان و همچنین مقام معظم رهبری، همه این امور هدف متوسط و میانی است و هدف اصلی، رشد معنوی و اخلاقی جامعه و مهذب شدن آحاد آن است؛ از این رو با تحلیل فرمایش‌های ولایت فقیه و قانون اساسی، اهداف جمهوری اسلامی ایران در سیر تکوین آن عبارت‌اند از:

۱. تحقق حیات طیبه برای همه ملت ایران؛

۲. تشکیل تمدن نوین اسلامی؛

۳. زمینه‌سازی ظهور حضرت بقیة اللہ (عج).

۱. تحقق حیات طیبه برای همه ملت ایران: مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرماید:

انقلاب اسلامی به وجود آمد تا به ملت ایران حیات طیبه بدهد. حیات طیبه، یعنی آن چیزی که قرآن در آیه ۹۷ سوره نحل می‌فرماید: «فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰةً طَيِّبَةً». ثمره و هدف نهایی این انقلاب در حقیقت همین است. حیات طیبه، یعنی هم از لحاظ مادی و زندگی روزمره و رفاه و امنیت و دانش و سواد و عزت سیاسی و استقلال اقتصادی و رونق مالی و اقتصادی برخوردار باشد و هم از جهت معنوی، انسان‌های مؤمن و خدانشناس و پرهیزکار و برخوردار از اخلاق والای الهی در آن زندگی کنند. این حیات طیبه است [...] از یک طرف بازوان فعال و گام استوار در راه سازندگی علمی و عملی، از یک طرف دل‌خاشع و خاضع در مقابل پروردگار و توجه و توسل به خدای متعال و استمداد از اولیای مطهر و معصومش؛ به خصوص حضرت بقیة اللہ الاعظم (ارواحنا فداه). این خواهد توانست همان حیات طیبه‌ای را که قرآن وعده کرده است و انقلاب برای آن است، این شاء اللہ برای شما مردم به ارمغان آورد (۱۳۷۴/۰۷/۲۲).

با تحلیل فرمایش‌های ولایت فقیه و قانون اساسی، حیات طیبه شامل مؤلفه‌های زیر است:

الف. رفاه اجتماعی (پیشرفت علمی، امنیت اجتماعی، آسایش عمومی، عدالت اجتماعی، ارتقای سلامت فکری و جسمی و جلب رضایت مردم)؛

ب. عزت سیاسی (آزادی از قید استبداد، ایجاد حکومت دینی و مردم‌سالاری، حمایت از مظلومان، هم‌بستگی ملی، احیای احکام الهی، گسترش مشارکت سیاسی، بیداری ملل مسلمان جهان، اسلامی ساختن ساختارها، استقلال همه‌جانبه و تحقق آزادی کامل)؛

پ. استقلال اقتصادی (تأمین معاش دنیوی و نیازهای اساسی مردم، رسیدن به اشتغال کامل، خودکفایی اقتصادی، ارتقای بهره‌وری، محرومیت‌زدایی، مدیریت منابع و امکانات، نیل به استقلال اقتصادی، خودکفایی صنعتی، عدالت اقتصادی، توسعه اقتصادی و ریشه‌کن کردن فقر و محرومیت).

۲. تشکیل تمدن نوین اسلامی: مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرماید:

بی‌شک تمدن اسلامی می‌تواند وارد میدان شود و با همان شیوه‌ای که تمدن‌های بزرگ تاریخ توانسته‌اند وارد میدان زندگی بشر شوند و منطقه‌ای را - بزرگ یا کوچک - تصرف کنند و برکات خود یا صدمات خود را به آن‌ها برسانند، این فرایند پیچیده و طولانی و پُرکار را بپیماید و به آن نقطه برسد. البته تمدن اسلامی به‌صورت کامل در دوران ظهور حضرت بقیة اللہ - ارواحنا

فداه - است. در دوران ظهور، تمدن حقیقی اسلامی و دنیای حقیقی اسلامی به وجود خواهد آمد. بعضی کسان خیال می‌کنند دوران ظهور حضرت بقیة اللہ آخر دنیاست! من عرض می‌کنم دوران ظهور حضرت بقیة اللہ اول دنیاست؛ اول شروع حرکت انسان در صراط مستقیم الهی است؛ با مانع کمتر یا بدون مانع، با سرعت بیشتر، با فراهم بودن همه امکانات برای این حرکت. اگر صراط مستقیم الهی را مثل یک جاده وسیع، مستقیم و همواری فرض کنیم، همه انبیا در این چند هزار سال گذشته آمده‌اند تا بشر را از کوره‌راه‌ها به این جاده برسانند. وقتی به این جاده رسید، سیڑ تندتر، همه‌جانبه‌تر، عمومی‌تر، موفق‌تر و بی‌ضایعات یا کم‌ضایعات‌تر خواهد بود. دوره ظهور دوره‌ای است که بشریت می‌تواند نفس راحتی بکشد؛ می‌تواند راه خدا را طی کند؛ می‌تواند از همه استعداد‌های موجود در عالم طبیعت و در وجود انسان به‌شکل بهینه استفاده کند. امروز از امکانات بشر استفاده بهینه نمی‌شود؛ استعدادها ضایع و نابود می‌شود، استعداد‌های طبیعی هم همین‌طور. همه این پدیده‌هایی که شما می‌بینید علیه محیط‌زیست و در آلوده‌سازی محیط‌زیست وجود دارد، ناشی از بد استفاده کردن از امکانات طبیعی است. بشر در این راه افتاده است و پیش می‌رود؛ اما این راه درستی نیست، راه منحصری نیست. راه دانش، راه‌های فراوانی است. بشر می‌تواند در سایه نظام الهی آن راه را بیابد و طی کند. فعلاً نمی‌خواهیم وارد این بحث شویم؛ این بحث مجال وسیع‌تری می‌طلبد. به هر حال خطی که نظام اسلامی ترسیم می‌کند، خط رسیدن به تمدن اسلامی است (۱۳۷۹/۰۷/۱۴).

امام خمینی (ره) می‌فرماید:

اسلام برای تأمین معنویات آمده است، همه‌اش فریاد از مادیات نباشد [که این کار] برخلاف مسلک اسلام است، معنویات اگر تحقق پیدا کرد، مادیات تأمین می‌شود و به دنبالش هست. اسلام مادیات را به‌تبع معنویات قبول دارد؛ مادیات را مستقلاً قبول ندارد. اساس معنویات است. یک کشور با معنویاتش کشور است (صحیفه امام، ج. ۸، ص. ۵۳۳).

بنابراین با تحلیل فرمایش‌های ولایت فقیه و قانون اساسی، تشکیل تمدن نوین اسلامی شامل مؤلفه‌های زیر است:

الف. پیشرفت معنوی (گسترش ایمان و تقوا، ریشه‌کنی ظلم، فساد و تبعیض، حرکت انسان‌ها در صراط مستقیم الهی، تغییر مسیر تاریخ از دین‌زدایی به سمت معنویت و ایجاد نظام اسلامی)؛

ب. پیشرفت مادی (پیشرفت علمی و فناوری، پیشرفت اقتصادی، استفاده از همه استعداد‌های موجود در طبیعت، استفاده از همه استعداد‌های انسانی، ارتقای آسایش و امنیت و ایجاد دولت اسلامی).

۳. زمینه‌سازی ظهور حضرت بقیة اللہ (عج): مقام معظم رهبری در این زمینه می‌فرماید:

اگر شما ملت عزیز ما، شما جوان‌های خوش‌روحیه و پرتوان و عازم، در این راهی که دارید

می‌روید، ایستادگی کنید، شک نکنید که در زمان خود، در زمان متناسب، تمام آمال و آرزوها و داعیه‌ها و شعارهای ملت ایران نه فقط نسبت به خود این کشور، بلکه نسبت به دنیای اسلام و امت اسلامی و جامعه بشری تحقق پیدا خواهد کرد. هر کاری دوره‌ای دارد، زمانی دارد؛ در زمان متناسب خود، این آرزوها تحقق پیدا خواهد کرد. ملت ایران به آن نقطه‌ای که مورد نظر اوست، به دنبال آن حرکت کرده است، اهتمام ورزیده است، خواهد رسید؛ راهش مقاومت کردن است.

آن وقت چه اتفاقی می‌افتد؟ مسیر تاریخ دنیا تغییر پیدا خواهد کرد؛ مسیر تاریخ عوض خواهد شد. امروز مسیر تاریخ، مسیر ظلم است؛ مسیر سلطه‌گری و سلطه‌پذیری است؛ یک عده در دنیا سلطه‌گرند، یک عده در دنیا سلطه‌پذیرند. اگر حرف شما ملت ایران پیش رفت، اگر شما توانستید پیروز شوید، به آن نقطه موعود برسید، آن وقت مسیر تاریخ عوض خواهد شد؛ زمینه ظهور ولی‌امر و ولی‌عصر (ارواحنا له الفدا) آماده خواهد شد؛ دنیا وارد یک مرحله جدیدی خواهد شد. این بسته به عزم امروز من و شماست، این بسته به معرفت امروز من و شماست (۱۳۹۱/۱۰/۱۹).

اسلام برای تهذیب انسان آمده است؛ برای انسان‌سازی آمده است. همه مکتب‌های توحیدی برای انسان‌سازی آمده‌اند، ما مکلفیم انسان بسازیم، شما خانم‌ها که زحمت کشیدید و اینجا آمدید، در این زحمت مکلفید انسان بسازید. مکلفید در دامن‌های خودتان انسان مذهب بار بیاورید، مقصد اسلام و مقصد همه انبیا این است که آدم‌ها را تربیت کنند، صورت‌های آدمی را آدم معنوی و واقعی کنند. مهم در نظر انبیا این است که انسان درست بشود، اگر انسان تربیت شد، همه مسائل حل است، یک مملکتی که دارای انسان مذهب است، تمام مطالبش حل است (صحیفه امام، ج. ۸، ص. ۵۳۰).

با تحلیل فرمایش‌های ولایت فقیه و قانون اساسی، زمینه‌سازی ظهور حضرت حجت (عج) شامل مؤلفه‌های زیر است:

الف. تحول افراد (تربیت انسان‌های الهی، ارتقای آگاهی‌های عمومی، احیای دین و معنویت، وفای به عهد و همدلی، امید به ظهور حضرت بقیه‌الله (عج)، امید به آینده، اطاعات محض از خدا و اولیای او)؛

ب. تحول جامعه (رشد معنوی و اخلاقی جامعه، ایجاد فضایی مملو از صلح و دوستی، ایجاد جامعه اسلامی، رشد فضایل اخلاقی، برپایی قسط و عدل و احقاق حقوق مستضعفان).

۲-۵. ارزش‌ها و دگرترین انقلاب اسلامی از نظر حضرت امام و مقام معظم رهبری

ارزش‌ها و دگرترین انقلاب اسلامی از نظر حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری رهبری (مدظله‌العالی) عبارت‌اند از: اسلامیت، آزادی، استقلال و جمهوریت.

الف. اسلامیت: امام خمینی می‌فرماید در خصوص «حکومت جمهوری اسلامی مورد نظر ما از رویه پیامبر اکرم (ص) و امام علی (ع) الهام خواهد گرفت و متکی به آرای عمومی ملت خواهد بود و شکل حکومت با مراجعه به آرای ملت تعیین خواهد گردید (کریمی، ۱۳۸۰)». از این رو با تحلیل فرمایش‌های ایشان و مقام معظم رهبری، شاخص‌های حکومت اسلامی شامل توحید، اتکال به کمک الهی، وحی الهی، معاد، عدالت، امامت و ولایت، رشد فضایل اخلاقی، ایمان و تقوا و اثبات اسلام ناب محمدی است.

ب. آزادی: یکی از خواسته‌های اصلی امام خمینی (ره) و مردم آزادی به معنای واقعی کلمه بود. از آنجا که آزادی با ابعاد مختلفش در رشد و تکامل انسان و جامعه نقش مؤثری دارد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و از موهبت‌های الهی به شمار می‌رود. قرآن به آزادی عقیده و اندیشه اشاره می‌کند و همچنین یکی از رسالت‌های پیامبران، از آدم تا خاتم الانبیا (ص)، آزادی انسان از خمود و جمود و بردگی است. ائمه (ع) هم آزادی انسان را مورد توجه قرار داده‌اند. بنابراین قرآن و سنت آزادی را جزء فطرت انسان می‌داند و یکی از علل انحطاط مسلمانان در برخی عصرها را خمود و جمود فکری آنان و ناشی از نبودن آزادی ذکر می‌کند. با بررسی فرمایش‌های ولایت فقیه و قانون اساسی، آزادی شامل آزادی سیاسی، آزادی اقتصادی، آزادی عقیده، آزادی فکر، آزادی بیان و آزادی مدنی می‌شود.

پ. استقلال کشور و ردّ سلطه‌پذیری: ایشان در این خصوص می‌فرماید: «هیچ ملتی نمی‌تواند استقلال پیدا بکند، الا اینکه خودش، خودش را بفهمد. مادامی که ملت‌ها خودشان را گم کردند و دیگران را به جای خودشان نشانند، استقلال نمی‌توانند پیدا کنند» (صحیفه امام، ج. ۱۲، ص. ۴). با بررسی و تحلیل فرمایش‌های امام خمینی و مقام معظم رهبری، و قانون اساسی، مؤلفه‌های استقلال عبارت‌اند از: استقلال سیاسی، استقلال اجتماعی و فرهنگی، استقلال اقتصادی و استقلال نظامی.

ت. جمهوریت: امام خمینی (ره) علیه می‌فرماید:

آنچه مهم است ضوابطی است که در این حکومت باید حاکم باشد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت است از اینکه اولاً متکی به آرای ملت باشد، به گونه‌ای که تمامی احاد ملت در انتخاب فرد و یا افرادی که باید مسئولیت و زمام امور را در دست بگیرند، شرکت داشته باشند و دیگر اینکه در مورد این افراد نیز خط‌مشی سیاسی و اقتصادی و سایر شئون اجتماعی و کلیه قواعد و موازین اسلامی مراعات می‌شود. در این حکومت به‌طور قطع باید زمامداران امور دایماً با نمایندگان ملت در تصمیم‌گیری‌ها مشورت کنند و اگر نمایندگان موافقت نکنند، نمی‌توانند به‌تنهایی تصمیم‌گیرنده باشند (۱۳۵۷/۱۰/۲۳).

تحلیل فرمایش ولایت فقیه و قانون اساسی حاکی از آن است که جمهوریت شامل اعتقاد به آزادی

مردم، برابری، حمایت از محرومان و مستضعفان، نفی سلطه، و کرامت و ارزش‌های انسانی است.

۳-۵. ابعاد سیاست‌ها و رویکردهای قانون اساسی

پس از مشخص شدن اهداف، دکتترین و ارزش‌های بنیادین انقلاب اسلامی از نظر ولایت فقیه، سیاست‌ها و رویکردهای قانون اساسی در عرصه‌های مختلف شناسایی شد که بیانگر هدایت امکانات موجود در راستای اهداف انقلاب اسلامی است. این سیاست‌ها در چهار بُعد طبقه‌بندی شدند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

عرصه سیاست داخلی: در عرصه سیاست داخلی باید ضمن استفاده از تجارب پیشرفته بشری، از علوم و فناوری به بیشترین میزان استفاده کرد و با تأمین آگاهی‌های مشروع و قانونی، عمل به وظیفه شرعی، پایبندی به عدالت، حاکمیت احکام و مقررات اسلام، ایجاد رفاه و از بین بردن فقر، کار جهادی، مبارزه با فساد، تغییر بنیادین نهادهای اصلی، اتکا به توانمندی‌های داخلی، ایستادگی و مقاومت، هم‌بستگی و وحدت ملی، پیشرفت مستمر، برافراشتن پرچم اسلام، اعتقاد به جمهوری اسلامی، تفکیک‌ناپذیری دین از سیاست، آزادی خواهی، عدالت‌جویی، مردم‌سالاری دینی، تکیه به رأی مردم، کار و تلاش همگانی برای پیشرفت، دل‌بسته بودن مسئولان به مصالح ملت، زمینه تحقق اهداف انقلاب فراهم آید.

عرصه سیاست خارجی: در عرصه سیاست خارجی رویکردها و جهت‌گیری‌های قانون اساسی عبارت‌اند از: حمایت از مسلمانان و مظلومان جهان، تکیه بر نیروی عظیم مردمی، دفاع از مظلوم و مقابله با ظالم، تعامل و ارتباط برابر، اتحاد ملل اسلامی، حفظ تمامیت ارضی، استقلال طلبی، استکبارستیزی، ایستادگی در مقابل ظالمان، مبارزه برای آزادی فلسطین، مبارزه با صهیونیسم و برادری با ملت‌های مسلمان.

عرصه فرهنگ: در این عرصه، رویکردها و جهت‌گیری‌های قانون اساسی عبارت‌اند از: توکل به خدا، پایبندی به ولایت فقیه، حاکمیت ارزش‌های اسلامی، اعتقاد به معنویت، نفی ریاکاری در تمسک به دین، بصیرت و هشیاری، آموزش‌وپرورش رایگان، اولویت قایل شدن به اصالت خانواده، حفظ وحدت و ایمان، روحیه و انگیزه بالا، اعتقاد به شعار «ما می‌توانیم»، امید به آینده، مبارزه با ترویج فساد و فحشا، دفاع قاطع از اخلاق و احکام اسلامی، نفی جمود و تحجر و نفی فرهنگ اباحه‌گری غربی.

عرصه اقتصاد: در عرصه اقتصاد رویکردها و جهت‌گیری‌های قانون اساسی عبارت‌اند از: تأمین نیازهای اساسی از محل بخش‌های تعاونی و خصوصی، پیشرفت متوازن، استقلال اقتصادی، هضم نشدن در اقتصاد جهانی، مقابله با فرهنگ سرمایه‌داری، دفاع از طبقات محروم، عدالت اقتصادی در تولید و توزیع، تکیه به خودکفایی و تکیه بر اقتصاد ملی.

با توجه به یافته‌ها و نتایج تحقیق پیشنهاد می‌شود:

وقوع انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ هنگامی رخ داد که دورویکرد در جهان حاکم بود: رویکرد لیبرالیستی غرب و رویکرد سوسیالیستی شرق، و تمام تحولات جهان در داخل این دو هژمونی فهمیده می‌شد و وقوع تحول اجتماعی و سیاسی در خارج از آن دو، غیرقابل تصور و فهم بود. به همین دلیل وقوع انقلاب اسلامی ایران برای تحلیلگران حوادث اجتماعی قابل پیش‌بینی نبود. در این فضای سنگین بین‌المللی، وقوع انقلاب اسلامی باعث بهت‌زدگی و سردرگمی بلوک شرق و غرب شد. برخلاف تمایل آن‌ها مولود جدید با یک ماهیت جدید و متعارض با رویکردهای حاکم بر دنیا، پا به عرصه وجود نهاد. نشوونمای انقلاب اسلامی در ایران و تأسیس نظام سیاسی جدید براساس بنیان مذهب و خدامحوری و آغاز حرکت‌های اجتماعی در کشورهای همسایه منطقه، از آغازی جدید و باز شدن راه سومی در جهان دوقطبی حکایت می‌کرد. این راه سوم همان بیداری اسلامی با بهره‌گیری از رویکرد انقلاب اسلامی بود. تصور وجود راه سوم در مقابل غرب و شرق، با وقوع انقلاب اسلامی، امکان‌پذیر شد. از این رو پیشنهاد می‌شود:

اهداف و آرمان‌های مقدس انقلاب اسلامی در سطح ملی و بین‌المللی با تولید آثار علمی، فرهنگی و هنری بازنشر و به گفتمان غالب ملت‌های ستم‌دیده تبدیل و مطالبه‌ای بین‌المللی شود؛

تجارب موفق و ناموفق جمهوری انقلاب اسلامی از طریق برگزاری همایش‌های بین‌المللی و تولید و انتشار آثار علمی در اختیار ملت‌ها، علاقه‌مندان و جامعه علمی قرار داده شود؛

مستندسازی تجارب فعالان حوزه انقلاب اسلامی، به‌خصوص کسانی که هنوز در قید حیات‌اند و مسئولیت دارند، انجام شود و در اختیار جامعه علمی قرار گیرد؛

به منظور انتقال تجارب به نسل‌های آینده و زنده نگه داشتن اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی و ترغیب جوانان و آینده‌سازان، درسی با عنوان انقلاب اسلامی در متون درسی دانش‌آموزان پیش‌بینی و لحاظ گردد؛

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، به‌عنوان سند بالادستی، تبیین و راهبردهای تحقق آن تدوین و عملیاتی شود؛

با کاربست مدیریت جهادی یک حرکت جهشی به منظور تحقق اهداف انقلاب اسلامی ایجاد شود؛

سازمان‌های متولی تربیت و آموزش و فرهنگ مثل حوزه‌های علمیه، دانشگاه‌ها، آموزش‌وپرورش و صداوسیما، وظیفه خود را به منظور گسترش بصیرت در جامعه به‌نحو مطلوب انجام دهند؛

با توجه به شرایط موجود کشور نیاز است در این خصوص جدیت و قاطعیت بیشتری به کار برده شود و ساختار نهادهای نظارتی و قوه قضاییه از نظر روش‌ها، فرایندها، منابع انسانی و... تقویت شوند؛

یکی دیگر از مسائلی که مانع تحقق انقلاب اسلامی در حوزه‌های اقتصادی شده، تحریم‌های ظالمانه غرب و آمریکا است؛ از این رو پیشنهاد می‌شود با اجرای اقتصاد مقاومتی، وابستگی اقتصاد به بیرون از کشور کاهش و زمینه‌های اقتصادی استكمال انقلاب اسلامی فراهم شود.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

این مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان

تمام نویسندگان در آماده‌سازی این مقاله مشارکت کرده‌اند.

تعارض منافع

بنابه اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

تعهد کپی‌رایت

طبق تعهد نویسندگان، حق کپی‌رایت (CC) رعایت شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

References

- Amid Zanjani, A., & Mirzadeh Koochshahi, N. (2010). The impact of Imam Khomeini's governmental ideas on the formation of the constitution of the Islamic Republic of Iran (focusing on the type of government, sovereignty, and political institutions). *Law Quarterly*, 40(1), 1-20. Retrieved from <https://ensani.ir/fa/article/244647>. (in Persian)
- Arendt, H. (1982). *On revolution* (Translated from English to Persian by E. Fooladvand). Tehran: Khavaran Publishing. (Original work published 1963). (in Persian)
- Creswell, J. W. (2012). *Research design in qualitative, quantitative, and mixed methods* (Translated from English to Persian by A. Kiamanesh & M. Danayi Toos). Tehran: Jihad University of Allameh Tabatabai. (in Persian)
- Danaee Fard, H., Alvani, S. M., & Azar, A. (2004). *Qualitative research methodology in management: A comprehensive approach*. Tehran: Eshraghi Publication. (in Persian)
- Farahi, F. (1998). Skocpol's theory and the Islamic Revolution [Nazariye-ye Skocpol va Enqelab-e Eslami]. *Matin Journal*, 1, 389-482. Retrieved from <https://ensani.ir/fa/article/145765>. (in Persian)
- Ghasemi, B. (2018). Geopolitics of resistance axis and national security of the Islamic Republic of Iran on the Basis of the Islamic Revolution Discourse. *Security Horizons*, 11(38), 5-34. <http://dor.org/20.1001.1.25381857.1397.11.38.1.6>. (in Persian)
- Goldstone, J. (2012). *A theoretical, comparative, and historical study of revolutions* (Translated from English to Persian by M. T. Delfruz). Tehran: Kaveh Publishing. (in Persian)
- Jamshidi, M. (1996). The way of struggle in the thought of Imam Khomeini [Rah-e Mobarazeh dar Andisheh-ye Imam Khomeini]. *15 Khordad Quarterly*, 5(24), 58-79. Retrieved from <https://www.magiran.com/volume/902>. (in Persian)
- Javadi Amoli, A. (1999). *Guardianship of the jurist, guardianship of jurisprudence, and justice*. Qom: Esra Publications. (in Persian)
- Karimi, H. (2001). Economic Development from the Perspective of Imam Khomeini (RA). *Islamic Revolution Research Journal*, 5 & 6, 59-79. Retrieved from <https://www.noor-mags.ir/view/fa/articlepage/101892>. (in Persian)
- Khomeyni, R., Leader and Founder of IRI (2006). *Sahife-ye Emam* [Imam Khomeini's book]. Tehran: The Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works. (in Persian)
- Malekoutian, M. (2014). *The grounds, factors, and global reflections of the Islamic Revolution, cultural approach* (5th ed.). Tehran: University of Tehran Publishing. (in Persian)

- Misbah Yazdi, M. T. (2013). *The Islamic Revolution and its roots* (Q. Shabani, Ed. 6th ed.). Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute. (in Persian)
- Mohammadi Raja, S. Z., Baqeri Dolat Abadi, A., & Ravash, B. (2018). The axis of resistance and the future of domination system using the world-systems theory. *Journal of Islamic Awakening Studies*, 7(14), 7-29. <http://dor.org/20.1001.1.23225645.1397.7.14.1.6>. (in Persian)
- Office for Preservation and Publication of the Works of Ayatollah Khamenei. (2019). Retrieved from <http://khamenei.ir>. (in Persian)
- Saeedi, R. A. (2014). *Public diplomacy of the Islamic Republic of Iran: A case study of Lebanon*. Tehran: Tehran International Institute for Contemporary Abrar Studies and Research. (in Persian)
- Saleh Esfahani, N., Nazemi Pour, G., Kazemi Qomi, H., & Faraji, I. (2020). The model of the resistance front from the perspective of Imam Khamenei. *Journal of Strategic Defense Studies*, 18(82), 81-99. <http://dor.org/20.1001.1.20084897.1399.18.82.4.6>. (in Persian)
- Skachpol, T. (2000). The governance of educated Islam and Shiism in Iran (Translated from English to Persian by M. Aminzadeh). In A. Farati (Ed.), *Theoretical approaches to the Islamic Revolution* (pp. 185-216). Tehran: Maaref. (in Persian)
- Zadeh-Zadehdani, S. (2014). Revolutions: Theoretical, Comparative, and Historical Studies. *Pizhuhish nāmah-i intiqādī-i mutūn va barnāmah hā-yi 'ulūm-i insāni (Critical Studies in Texts & Programs of Human Sciences)*, 13(29), 63-89. <https://criticalstudy.ihcs.ac.ir>. (in Persian)
- Zargami Far, M., & Azar, A. (2013). An analysis of cognitive mapping method in the qualitative data structuring of organizational studies. *Organizational Behaviour Studies Quarterly*, 3(1 & 2), 185-159. https://obs.sinaweb.net/article_12434.html. (in Persian)